ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
Г-ЖА J. КОКОТТ
представено на 23 април 2009 година [1]

I — Въведение

1. Настоящото производство дава на Съда нова възможност да изясни важен аспект от своята практика относно вменяването на отговорност за нарушения на правилата относно картелите в рамките на група от предприятия. За разлика от случая, по който неотдавна бе постановено Решение по дело ETI [2], настоящият случай не се отнася до проблем на правоприемство между предприятия, а до въпроса при какви предпоставки дружеството майка отговаря за нарушенията на правилата относно картелите, извършени от неговите дъщерни дружества.

2. В основата на този случай стои производство в областта на картелите, в което Комисията установява, че четири изцяло притежавани от Akzo Nobel NV дъщерни дружества са нарушили разпоредбите на член 81, параграф 1 ЕО и член 53, параграф 1 от Споразумението за ЕИП [3], като са взели участие в антиконкурентни договорености в сектора на холин хлорида. Въпреки че самото дружество майка Akzo Nobel NV не е участвало в картела, Комисията му налага глоба, която то дължи солидарно със своите дъщерни дружества. Релевантното решение на Комисията от 9 декември 2004 г. [4] (наричано по-нататък „спорното решение“) е изцяло потвърдено от Първоинстанционния съд с Решение от 12 декември 2007 г. [5] (наричано по-нататък „обжалваното съдебно решение“).

3. Съдът е сезиран с жалба от Akzo Nobel NV и още четири дъщерни дружества, които принадлежат към групата Akzo Nobel. Страните по същество се обединяват около становището, че дружеството майка може да бъде санкционирано за нарушенията на правилата относно картелите, извършени от неговите дъщерни дружества, само ако упражнява решаващо влияние върху тях. Доста оспорвано е обаче дали когато дружеството майка притежава всички дялове в дъщерните дружества, такова влияние трябва да се презумира, или е нужно да са налице конкретни индиции за упражняване на влияние от дружеството майка върху търговската дейност на дъщерните дружества; по този въпрос практиката на Първоинстанционния съд не е единна [6]. Освен това трябва да се изясни до какво точно трябва да се отнася решаващото влияние на дружеството майка (обект на решаващото влияние).

1 — Език на оригиналния текст: немски.

2 — Решение от 11 декември 2007 г. по дело ETI и др., (C-280/06, Сборник, стр. I-10893).

3 — Споразумение за Европейското икономическо пространство (ОВ L 1, 1994 г., стр. 3; Специално издание на български език, 2007 г., глава 11, том 53, стр. 4).

4 — Решение 2005/566/ЕО на Комисията от 9 декември 2004 година относно производство по прилагане на член 81 ЕО и на член 53 от Споразумението за ЕИП (Преписка COMP IV/E-2/37.533 — Холин хлорид), нотифицирано под номер C (2004) 4717, публикувано в резюме в ОВ L 190, 2005 г., стр. 22.

5 — Решение на Първоинстанционния съд от 12 декември 2007 г. по дело Akzo Nobel и др./Комисия (T-112/05, Сборник, стр. II-5049).

6 — За подробности по този въпрос вж. точки 63—68 от настоящото заключение.

II — Правна уредба

4. Правната уредба по този случай се съдържа в член 81, параграф 1 ЕО, член 53, параграф 1 от Споразумението за ЕИП и член 23, параграф 2 от Регламент (ЕО) № 1/2003 [7].

5. Приложимите в случая разпоредби на член 81, параграф 1 ЕО гласят:

„Забраняват се като несъвместими с общия пазар: всички споразумения между предприятия, решения на сдружения на предприятия и съгласувани практики, които биха могли да засегнат търговията между държавите членки и които имат за своя цел или резултат предотвратяването, ограничаването или нарушаването на конкуренцията в рамките на общия пазар, и в частност такива, които:

а) пряко или косвено определят покупни или продажни цени или други условия на търговията;

б) ограничават или контролират производството, пазарите, технологичното развитие или инвестициите;

в) осъществяват подялба на пазари или на доставчици;

[…]“

6. Член 53, параграф 1 от Споразумението за ЕИП съдържа по същество същата разпоредба като член 81, параграф 1 ЕО, която обаче се отнася до търговията между договарящите страни по Споразумението за ЕИП и до неговия териториален обхват.

7. Член 23, параграф 2 от Регламент (ЕО) № 1/2003 предвижда:

„С решение Комисията може да налага санкции на предприятия и на сдружения на предприятия, когато умишлено или поради небрежност:

7 — Регламент (ЕО) № 1/2003 на Съвета от 16 декември 2002 година относно изпълнението на правилата за конкуренция, предвидени в членове 81 и 82 от Договора (ОВ L 1, 2003 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 8, том 1, стр. 167).

а) нарушават член 81 или 82 от Договора […]

[…]

За всяко предприятие и сдружение на предприятия, което има участие в нарушението, санкцията не може да надвишава 10 % от общия размер на оборота му за предходната стопанска година.

[…]“

III — Обстоятелства в основата на спора

А — *Обстоятелствата и административното производство*

8. Според констатациите на Комисията, на които се позовава Първоинстанционният съд в обжалваното съдебно решение [8], обстоятелствата в основата на спора са следните:

9. След като през април 1999 г. получава заявление за освобождаване от или намаляване на санкции от страна на американско предприятие, Комисията започва разследване в сектора на холин хлорида на световно равнище.

10. Холин хлоридът е част от групата на водоразтворимите витамини В комплекс (витамин В4), който се използва главно в производството на фуражи като хранителна добавка. Освен производителите, пазарът на холин хлорид засяга, от една страна, преработвателите, които купуват продукта от производителите в течна форма и го преработват в холин хлорид върху носител за сметка на производителя или за своя сметка, а от друга страна, дистрибуторите.

11. Жалбоподателите, пет дружества, които принадлежат към групата Akzo Nobel, също са част от производителите на холин хлорид. Akzo Nobel NV със седалище в Нидерландия е дружеството майка на групата Akzo Nobel и притежава (като същинско холдингово дружество) 100 % от капитала на своите дъщерни дружества Akzo Nobel Chemicals International BV и Akzo Nobel Nederland BV. Последното е собственик на 100 % от капитала на своето дъщерно дружество Akzo Nobel Chemicals BV, което от своя страна притежава всички активи на своето дъщерно дружество Akzo Nobel Functional Chemicals BV.

12. След приключване на разследването Комисията констатира в спорното решение, че жалбоподателите са участвали

8 — Вж. по-конкретно точки 1—20 от обжалваното съдебно решение.

на световно и европейско равнище в сключването на споразумения и съгласувани практики относно определянето на цени, подялбата на пазари и съгласуване на действията срещу конкурентите в сектора на холин хлорида в ЕИП и по този начин са нарушили член 81, параграф 1 ЕО и член 53, параграф 1 от Споразумението за ЕИП [9].

13. За констатираните нарушения в точка 2 от спорното решение Комисията налага на Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV и Akzo Nobel Functional Chemicals BV солидарно глоба от 20,99 милиона евро.

14. В точка 3 от спорното решение Комисията задължава жалбоподателите незабавно да преустановят споменатите в точка 1 нарушения и занапред да се въздържат от констатираните противоправни практики, а също и от всички мерки, които имат същата цел или същия резултат.

15. В мотивите на решението си Комисията изяснява, че поради липсата на търговска самостоятелност на дъщерните дружества адресат на решението трябва да бъде и дружеството майка Akzo Nobel NV, въпреки че последното — за разлика от споменатите дъщерни дружества — не е участвало в картела [10]. Поради същата причина в решението си, и не на последно място при пресмятането на размера на глобата, Комисията взема предвид пазарния дял и оборота на Akzo Nobel NV като група [11].

Б — *Съдебното производство*

16. Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV и Akzo Nobel Functional Chemicals BV предявяват пред Първоинстанционния съд съвместна жалба срещу спорното решение на Комисията, като искат това решение да се отмени и Комисията да бъде осъдена да заплати съдебните разноски. От своя страна, Комисията иска Първоинстанционният съд да отхвърли като недопустима или явно неоснователна жалбата, доколкото е подадена от Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International и Akzo Nobel Chemicals, да отхвърли жалбата в останалата ѝ част и да осъди жалбоподателите да заплатят съдебните разноски.

17. С обжалваното съдебно решение от 12 декември 2007 г. Първоинстанционният съд изцяло потвърждава решението на Комисията. Той отхвърля жалбата и осъжда жалбоподателите да заплатят съдебните разноски.

9 — Освен на член 81 ЕО, решението се основава на член 53 от Споразумението за ЕИП по отношение на периода след 1 януари 1994 г. — денят на влизане в сила на Споразумението за ЕИП.

10 — Вж. точки 168—175 от мотивите на спорното решение.

11 — Вж. точки 12, 42, 44 и 201—203 от мотивите на спорното решение.

18. Със съвместна жалба, подадена в секретариата на Съда на 3 март 2008 г., Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV и Akzo Nobel Functional Chemicals BV искат от Съда:

— да отмени обжалваното съдебно решение в частта му, с която се отхвърля правното основание, изведено от погрешното вменяване на солидарната отговорност на Akzo Nobel,

— да отмени спорното решение в частта му, с която на Akzo Nobel NV се вменява отговорността за нарушението, и

— да осъди Комисията да заплати всички съдебни разноски, свързани както с производството пред Първоинстанционния съд, така и с обжалването, доколкото те се отнасят до повдигнатото в настоящата жалба правно основание.

19. От своя страна, Комисията иска:

— да се отхвърли жалбата и

— жалбоподателите да бъдат осъдени да заплатят съдебните разноски.

20. Провежда се единствено писмената фаза на производството, доколкото нито една от страните не иска провеждане на съдебно заседание.

IV — Анализ

A — *По допустимостта на жалбата*

21. Комисията повдига възражение за недопустимост на жалбата по две съображения.

22. Първо, Комисията оспорва правото на жалба, съответно правния интерес на повечето жалбоподатели. Тя поддържа, че с жалбата се оспорва само солидарната отговорност на Akzo Nobel, така че Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV и Akzo Nobel Functional Chemicals BV нямали locus standi.

23. Това възражение на Комисията не може да се приеме. Според член 56, втора алинея, първо изречение от Статута на Съда единствената предпоставка за възникване на *право на жалба* за всички жалбоподатели е техните искания да са били отхвърлени от Първоинстанционния съд [12].

24. Що се отнася до *правния интерес*, според постоянната съдебна практика той е налице, когато искът или жалбата може да донесе полза на страната, която го/я е подала [13]. Трябва да се приеме, че това условие е изпълнено и по отношение на Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV и Akzo Nobel Functional Chemicals BV: макар в случая да е насочена само срещу солидарната отговорност на Akzo Nobel NV, жалбата може да донесе конкретна полза и на другите жалбоподатели.

25. С решението си Първоинстанционният съд потвърждава решението на Комисията да наложи на жалбоподателите солидарно глобата от 20,99 милиона евро. Ако обстоятелствата не се променят, в съответствие с принципите на солидарната отговорност Комисията би била свободна да изисква от всеки жалбоподател заплащането на целия размер на глобата. Ако все пак решението на Първоинстанционния съд в частта му по отношение на отговорността на Akzo Nobel NV бъде отменено в производството по обжалване, при определянето на глобата не би следвало да се взема под внимание пазарният дял, съответно оборотът на цялата група от предприятия Akzo Nobel, което би довело до значителното намаляване на глобата, за която дъщерните дружества са солидарно задължени. Следователно това би донесло на другите жалбоподатели значителна полза, изразяваща се в съществено намаляване на общата сума, която Комисията съгласно правилата на солидарната отговорност може да изисква от всеки един от тях. По този начин би намалял и евентуалният риск от неправилно разпределяне на солидарната отговорност във вътрешните отношения между групата от предприятия.

26. Второ, Комисията поддържа, че жалбата е недопустима, доколкото част от правното основание на жалбата представлявала *недопустимо ново правно основание*. Жалбоподателите не оспорили пред Първоинстанционния съд наличието на презумпция, според която дружество майка упражнява решаващо влияние върху изцяло притежаваното от него дъщерно дружество. Освен това в първоинстанционното производство жалбоподателите не поддържали изложеното сега пред Съда твърдение, че с възприемането на широко понятие за обект на решаващото влияние се нарушава принципът на личната отговорност.

27. Това възражение на Комисията също трябва да бъде отхвърлено.

12 — Вж. също Решение от 20 септември 2001 г. по дело Procter & Gamble/СХВП (известно като делото „Baby Dry“, C-383/99 P, Recueil, стр. I-6251, точка 18, Решение от 7 юни 2007 г. по дело Wunenburger/Комисия (C-362/05 P, Сборник, стр. I-4333, точка 36) и Решение от 17 юли 2008 г. по дело Campoli/Комисия (C-71/07 P, Сборник, *стр. I-05887, точка 39).*

13 — Решение от 19 октомври 1995 г. по дело Rendo и др./Комисия (C-19/93 P, Recueil, стр. I-3319, точка 13), Решение от 13 юли 2000 г. по дело Парламент/Richard (C-174/99 P, Recueil, стр. I-6189, точка 33) и Решение от 3 април 2003 г. по дело Парламент/Samper (C-277/01 P, Recueil, стр. I-3019, точка 30); вж. също точка 75 от моето заключение от 13 декември 2007 г. по дело Bertelsmann и Sony Corporation of America/Impala (C-413/06 P, Сборник, стр. I-4951).

28. Съгласно член 42, параграф 2 във връзка с член 118 от Процедурния правилник на Съда в хода на производството по обжалване е недопустимо да се въвеждат нови правни основания. Все пак жалбоподателят има право да изложи нови доводи във връзка с вече изтъкнатите в първоинстанционното производство правни основания, най-вече за да вземе отношение по изводите на Първоинстанционния съд в обжалваното съдебно решение [14]. Противно на становището на Комисията, релевантният критерий е не дали жалбоподателите изобщо излагат нов довод, а дали новият довод представлява самостоятелно правно основание, или — което е допустимо — само допълва вече предявени в процеса правни основания [15].

29. Дори ако се приеме, че жалбоподателите всъщност едва в производството по обжалване са оспорили самото наличие на презумпцията, по този начин те само са допълнили вече изложено в първоинстанционното производство правно основание. Това е така, защото още в първоинстанционното производство жалбоподателите в частност изтъкват, че на Akzo Nobel NV неправилно е вменена солидарна отговорност, доколкото то не е упражнявало „решаващо влияние“ върху пазарното поведение на своите дъщерни дружества и следователно не е формирало с тях стопанска единица, нито предприятие по смисъла на член 81 ЕО. С изричното оспорване в производството по обжалване на приложимостта на самата презумпция, жалбоподателите само изтъкват допълнителен довод в подкрепа на твърдението си за липсата на „решаващо влияние“ от страна на Akzo Nobel NV. В действителност тази презумпция има значение само за практическото прилагане на критерия за „решаващото влияние“ и следователно е тясно свързана с него.

30. Всичко това има значение особено с оглед на факта, че съгласно член 225 ЕО, член 58, първа алинея от Статута на Съда и член 112, параграф 1, буква в) от Процедурния правилник на Съда жалбата не може само да повтаря или възпроизвежда вече изложени пред Първоинстанционния съд правни основания и доводи, а трябва да съдържа правни доводи, с които по специфичен начин се подкрепят твърденията за пороци на съдебното решение [16]. Понеже в обжалваното съдебно решение Първоинстанционният съд отделя голямо внимание на презумпцията [17], жалбоподателите са били длъжни също да изразят становище по нея в своята жалба. Напротив, в първоинстанционното производство това не е било задължително, тъй като Комисията — за разлика от Първоинстанционния съд в обжалваното съдебно решение — не е обсъждала подробно презумпцията в спорното решение.

31. Смисълът и целта на разпоредбата на член 118 от Процедурния правилник на Съда в случая не налагат друг правен извод. Съгласно постоянната съдебна практика целта на тази разпоредба е да се

14 — Решение от 24 септември 2002 г. по дело Falck и Acciaierie di Bolzano/Комисия (C-74/00 P и C-75/00 P, Recueil, стр. I-7869, точка 178), Решение от 18 януари 2007 г. по дело PKK и KNK/Съвет (C-229/05 P, Сборник, стр. I-439, точки 64—66) и Решение от 11 декември 2008 г. по дело Комисия/Département du Loiret (C-295/07 P, Сборник, стр. I-9363, точка 99); вж. и точки 17 и 18 от моето заключение от 26 октомври 2006 г. по дело Alcon/СХВП, C-412/05 P, Сборник, стр. I-3569).

15 — Вж. по този въпрос съдебната практика, цитирана в бележка под линия 14. В същия смисъл, но във връзка с член 42, параграф 2 от Процедурния правилник на Съда, вж. Решение от 19 май 1983 г. по дело Verros/Парламент (306/81, Recueil, стр. 1755, точка 9), Решение от 22 ноември 2001 г. по дело Нидерландия/Съвет (C-301/97, Recueil, стр. I-8853, точки 166 и 169) и Решение от 15 декември 2005 г. по дело Италия/Комисия (C-66/02, Recueil, стр. I-10901, точки 85 и 86).

16 — Решение от 4 юли 2000 г. по дело Bergaderm и Goupil/Комисия (C-352/98 P, Recueil, стр. I-5291, точка 34 и 35), Решение от 22 декември 2008 г. по дело British Aggregates/Комисия (C-487/06 P, Сборник, стр. I-10505, точка 121) и Решение от 2 април 2009 г. по дело Bouygues и др./Комисия (C-431/07 P, Сборник, стр. I-2665, точка 86); вж. и Решение от 2 април 2009 г. по дело France Télécom/Комисия (C-202/07 P, Сборник, стр. I-2369, точка 69).

17 — Вж. точки 60—62 от обжалваното съдебно решение.

предотврати сезирането на Съда със спор с по-широк обхват от този, който е бил разгледан от Първоинстанционния съд. В рамките на обжалването правомощията на Съда се свеждат до преценка на правното решение, дадено във връзка с изложените пред Първоинстанционния съд правни основания [18]. В настоящия случай обаче Първоинстанционният съд подробно е разгледал предпоставките за и приложимостта на презумпцията по отношение на Akzo Nobel NV [19].

32. Съответно доводът на жалбоподателите, че с възприемането на широко понятие за обект на решаващото влияние се нарушава принципът на личната отговорност, не представлява недопустимо ново правно основание. Това е така, защото жалбоподателите вече са изтъкнали пред Първоинстанционния съд, че решаващото влияние на дружеството майка може да се вземе под внимание само когато е свързано с определени аспекти от търговската политика на дъщерното дружество [20]. В обжалваното съдебно решение Първоинстанционният съд отхвърля този довод, защото възприема по-широко понятие за обект на решаващото влияние. Като възразяват срещу последствията от това според тях твърде широко тълкуване, жалбоподателите просто оспорват съответните изводи на Първоинстанционния съд.

33. Следователно твърденията им са допустим нов довод във връзка с правно основание, което вече е разгледано в първоинстанционното производство. В това отношение не съществува и опасност Съдът да превиши своите правомощия в производството по обжалване, защото Първоинстанционният съд вече подробно е разгледал въпроса за обекта на решаващото влияние на дружеството майка [21].

34. Следователно жалбата е изцяло допустима.

Б — *По основателността на жалбата*

35. Жалбоподателите считат, че спорното решение неправилно е адресирано и до Akzo Nobel NV, като по този начин на последното, в качеството му на дружество майка на групата Akzo Nobel, неправилно била вменена отговорността за нарушенията на правилата относно картелите, извършени от неговите дъщерни дружества. На основата на това твърдение те обжалват първоинстанционното решение с едно-единствено правно основание. Те изтъкват, че Първоинстанционният съд неправилно тълкувал и приложил понятието за предприятие по смисъла на член 81 ЕО, съответно на член 23, параграф 2 от Регламент (ЕО) № 1/2003, вследствие на което Akzo Nobel NV и неговите дъщерни дружества били възприети като *едно предприятие*.

18 — Решение от 1 юни 1994 г. по дело Комисия/Brazzelli Lualdi и др. (C-136/92 P, Recueil, стр. I-1981, точки 57—59), Решение от 28 юни 2005 г. по дело Dansk Rørindustri и др./Комисия, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P—C-208/02 P и C-213/02 P, Recueil, стр. I-5425, точка 165), Решение от 21 септември 2006 г. по дело JCB Service/Комисия (C-167/04 P, Recueil, стр. I-8935, точка 114), Решение по дело PKK и KNK/Съвет (посочено в бележка под линия 14, точки 61 и 66), а също и Решение по дело France Télécom/Комисия (посочено в бележка под линия 16, точка 60).

19 — Вж. още веднъж точки 60—62 от обжалваното съдебно решение.

20 — Вж. точка 63 от обжалваното съдебно решение, в която това твърдение дори е определено като „основен довод“ на жалбоподателите.

21 — Вж. точки 63—65 от обжалваното съдебно решение.

1. Предварителна бележка

36. Основният проблем във връзка с отговорността за нарушение на правилата относно картелите се поражда от факта, че не е задължително адресатите на правилата на конкуренцията и адресатите на решението на органите за защита на конкуренцията да са едни и същи [22].

37. Докато правилата на конкуренция действително са адресирани до предприятия и се прилагат пряко към тях независимо от тяхната организационна и правна форма [23], решенията на органите за защита на конкуренцията относно санкциониране за нарушения на правилата на конкуренция могат да бъдат адресирани само до лица, тъй като — и при това не на последно място — такива решения при необходимост трябва да бъдат приведени в изпълнение [24]. Поради това във всеки случай, когато орган за защита на конкуренцията санкционира нарушение на правилата относно картелите, се поставя въпросът за вменяването на отговорността за това нарушение на конкретно лице [25].

38. Изборът на критериите за вменяване на отговорността трябва да бъде съобразен както със санкционния характер на наложените мерки, така и със смисъла и целта им.

39. *Санкционният характер* на мерките (и най-вече глобите), налагани от органите за защита на конкуренцията с цел санкциониране на нарушенията на правилата относно картелите, сочи, че става въпрос за правна област, която най-малкото е сродна на наказателното право. Поради това към вменяването на отговорността за нарушение на правилата относно картелите се прилага принципът за личната отговорност [26], който от своя страна е част от принципите на правовата държава и принципа на вината [27]. Принципът на личната отговорност означава, че отговорност за нарушението на правилата относно картелите по принцип може да се

22 — В това отношение и във връзка със следващите ми съображения вж. точки 68—72 от моето заключение от 3 юли 2007 г. по дело ETI и др. (C-280/06, Сборник, стр. I-10893).

23 — Решение по дело ETI и др. (посочено в бележка под линия 2, точки 38 и 43)

24 — Съгласно член 256, параграф 1 ЕО решенията на Комисията, с които се налага парично задължение, имат изпълнителна сила. Докато в немския текст на Договора липсва пояснение, от текстовете на редица други езици следва, че става дума за изпълнение на решения с адресати физически или юридически лица. Вж. например текста на френски („personnes“), италиански („persone“), английски („persons“), португалски („pessoas“), испански („personas“) и особено ясния текст на нидерландски език („natuurlijke of rechtspersonen“).

25 — В това отношение са особено показателни Решение на Първоинстанционния съд от 17 декември 1991 г. по дело Enichem Anic/Комисия (T-6/89, Recueil, стр. II-1623, точка 236) и Решение на Първоинстанционния съд от 20 април 1999 г. по дело Limburgse Vinyl Maatschappij и др./Комисия (известно като делото „PVC II“, T-305/94—T-307/94, T-313/94—T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 и T-335/94, Recueil, стр. II-931, точка 978); в същия смисъл вж. Решение от 7 януари 2004 г. по дело Aalborg Portland и др./Комисия. (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 и C-219/00 P, Recueil, стр. I-123, точка 60).

26 — Решение от 8 юли 1999 г. по дело Комисия/Anic Partecipazioni (C-49/92 P, Recueil, стр. I-4125, точки 78 и 145) и Решение по дело ETI и др. (посочено в бележка под линия 2, точка 39). В правния ред на държавите членки принципът на личната отговорност също е отправна точка при вменяването на отговорност за нарушения на правилата относно картелите.

27 — Вж. по този въпрос заключението на генералния адвокат Ruiz-Jarabo Colomer от 11 февруари 2003 г. по дело Aalborg Portland/Комисия (посочено в бележка под линия 25, най-вече точки 63—65). Принципът за вината намира отражение например в член 23, параграф 2 от Регламент № 1/2003, според който с глоба се наказват нарушения, извършени *умишлено* или *поради небрежност*.

търси от онова физическо или юридическо лице, което стопанисва участващото в картела предприятие [28], с други думи, отговорност носи правният субект — притежател на предприятието.

40. Що се отнася до *смисъла и целта* на наложените мерки, трябва да се вземе под внимание, че те са предназначени да осигурят ефективното прилагане на правилата на конкуренция, за да се гарантира ненарушаване на конкуренцията (член 3, параграф 1, буква ж) ЕО); затова те следва да възпират икономическите оператори от участие в картели [29].

41. По правило съобразяването на личната отговорност допринася и за ефективното прилагане на правилата на конкуренцията, но само ако лицето, стопанисващо предприятието, оказва решаващо въздействие върху пазарното поведение на последното. Под натиска на наложените санкции това лице следва да промени въпросното поведение, така че в бъдеще предприятието да спазва правилата на конкуренцията. Същевременно санкцията има общо превантивно действие, като възпира и другите икономически оператори от нарушаване на правилата относно картелите.

42. С оглед на все по-усложняващата се организационна структура на икономическите оператори може естествено да се стигне до ситуация, в която предприятието обхваща няколко дружества, а физическото или юридическото лице, действително отговорно за нарушенията на правилата относно картелите, не е (или не е само то) онова лице, което на пръв поглед се явява участник в картела. За прилагането на правилата на конкуренцията е от значение не дали формално са обособени няколко дружества вследствие на самостоятелната им правосубектност, а по-скоро дали тези дружества имат единно пазарно поведение [30].

43. Щом в рамките на концерн дружеството майка упражнява решаващо влияние върху своите дъщерни дружества, някои от които от негово име участват в картел с трети лица, то тогава в съответствие с принципа на личната отговорност и целта за ефективно прилагане на правилата на конкуренцията трябва всички дружества от концерна, които участват в картела, включително дружеството майка, да отговарят солидарно за целите на санкционирането на нарушенията на правилата относно картелите. Само по този начин може също да се гарантира, че при определянето на размера на глобата, която трябва да бъде наложена, правилно

28 — В този смисъл Решение от 16 ноември 2000 г. по дело KNP BT/Комисия (C-248/98 P, Recueil, стр. I-9641, точка 71), Решение от 16 ноември 2000 г. по дело Cascades/Комисия (C-279/98 P, Recueil, стр. I-9693, точка 78), Решение от 16 ноември 2000 г. по дело Stora Kopparbergs Bergslags/Комисия (известно като делото Stora, C-286/98 P, Recueil, стр. I-9925, точка 37) и Решение от 16 ноември 2000 г. по дело SCA Holding/Комисия (C-297/98 P, Recueil, стр. I-10101, точка 27); вж. освен това Решение на Първоинстанционния съд от 14 май 1998 г. по дело SCA Holding/Комисия (T-327/94, Recueil, стр. II-1373, точка 63).

29 — Вж. по този въпрос Решение от 15 юли 1970 г. по дело ACF Chemiefarma/Комисия (41/69, Recueil, стр. 661, точка 173), според което целта на санкциите за нарушения на правилата относно картелите „е както да се санкционират неправомерните деяния, така и да се предотврати повторното им извършване“; вж. и Решение от 7 юни 2007 г. по дело Britannia Alloys & Chemicals/Комисия (C-76/06 P, Сборник, стр. I-4405, точка 22) и Решение по дело ETI и др. (посочено в бележка под линия 2, точки 40 и 41). Що се отнася до целта за предотвратяването на бъдещи нарушения чрез възпиращи мерки, вж. също Решение от 29 юни 2006 г. по дело Showa Denko/Комисия (C-289/04 P, Recueil, стр. I-5859, точка 61) и Решение от 29 юни 2006 г. по дело SGL Carbon/Комисия (C-308/04 P, Recueil, стр. I-5977, точка 37).

30 — В този смисъл вж. Решение от 14 декември 2006 г. по дело Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio (C-217/05, Recueil, стр. I-11987, точка 41).

е взета под внимание реалната икономическа мощ на цялото предприятие и че успешното ѝ принудително събиране няма да бъде застрашено от евентуални прехвърляния на активи между дружеството майка и неговите дъщерни дружества.

44. В този смисъл в постоянната си практика Съдът приема, че дружеството майка може да носи отговорност за поведението на дъщерното дружество в частност когато дъщерното дружество, макар да има собствена правосубектност, не определя самостоятелно пазарното си поведение, а по същество следва указанията на дружеството майка [31].

45. В настоящия случай ни интересува точно тази проблематика. Трябва да се изясни дали правилно е било прието, че в качеството си на дружество майка Akzo Nobel NV трябва да носи солидарна отговорност за нарушенията на правилата относно картелите, извършени от дъщерните му дружества [32]. От една страна, жалбоподателите изтъкват, че Първоинстанционният съд е приложил неправилно определена степен на доказване по отношение на решаващото влияние на Akzo Nobel NV върху неговите дъщерни дружества (първа част от правното основание на жалбата). От друга страна, Първоинстанционният съд неправилно определил обекта на това влияние, доколкото приел, че за целта трябва да се вземат под внимание всички организационни, икономически и юридически връзки между предприятията, а правилният подход бил да се ограничи само до търговската политика в по-тесен смисъл (втора част от правното основание на жалбата).

2. Относно изискванията за доказване на решаващото влияние, упражнявано от дружеството майка върху неговите дъщерни дружества (първа част от правното основание на жалбата)

46. Първата част от правното основание на жалбата е посветена на изискванията за доказване на решаващото влияние, упражнявано от дружеството майка върху неговите дъщерни дружества. Жалбоподателите твърдят, че в точки 60—62 от обжалваното съдебно решение Първоинстанционният съд неправилно е преценил степента на доказване, която се изисква предвид досегашната съдебна практика.

47. Първо, страните по настоящия спор са единодушни, че дружеството майка може да носи отговорност за нарушенията на правилата относно картелите, извършени от негово дъщерно дружество, при наличието на две кумулативни предпоставки:

31 — В основата на съдебната практика по този въпрос са Решение от 14 юли 1972 г. по дело Imperial Chemical Industries/Комисия (известно като делото ICI, 48/69, Recueil, стр. 619, точки 132—135) и Решение от 14 юли 1972 г. по дело Geigy/Комисия (известно като делото Geigy, 52/69, Recueil, стр. 787, точка 44), както и Решение от 21 февруари 1973 г. по дело Europemballage и Continental Can/Комисия (известно като делото Continental Can, 6/72, Recueil, стр. 215, точка 15); в този смисъл вж. и Решение от 16 ноември 2000 г. по дело Metsä-Serla и др./Комисия (C-294/98 P, Recueil, стр. I-10065, точка 27), Решение от 2 октомври 2003 г. по дело Aristrain/Комисия (C-196/99 P, Recueil, стр. I-11005, точка 96), Решение от 28 юни 2005 г. по дело Dansk Rørindustri и др./Комисия (посочено в бележка под линия 18, точка 117) и Решение по дело ETI (посочено в бележка под линия 2, точка 39 във връзка с точка 49).

32 — Сродният проблем за отговорността на правоприемника на участника в картела за нарушението на правилата относно картелите (вж. по този въпрос например Решение по дело ETI и др., посочено в бележка под линия 2) не е предмет на настоящото дело и съответно по-нататък не се разглежда подробно. Настоящият случай не се отнася и до въпроса дали и при какви условия икономическият правоприемник трябва да отговаря за заплащането на глобите, наложени на неговия праводател.

от една страна, дружеството майка трябва да е в състояние да упражнява решаващо влияние върху своето дъщерно дружество, и от друга — трябва действително да упражнява това влияние [33].

48. За да е *в състояние* дружеството майка да упражнява решаващо влияние върху свое дъщерно дружество, трябва дъщерното дружество да зависи икономически от дружеството майка в не едно отношение [34]. В настоящия случай не е нужно да се разглежда по-задълбочено въпросът какъв вид връзка между двете дружества е необходим за тази цел [35]. Всъщност няма съмнение, че дружеството майка, което — както Akzo Nobel NV в настоящия случай — има 100 % контрол върху дъщерното си дружество [36], било чрез пряко участие, било непряко чрез участия в други дружества, има възможност да упражнява върху него решаващо влияние.

49. За сметка на това задълбочено се спори по въпроса какви са изискванията за доказване *на действителното упражняване на решаващо влияние* от дружеството майка върху неговото дъщерно дружество. За разлика от Комисията жалбоподателите считат, че вменяването на отговорност във връзка с нарушения на правото на картелите (поне в спорния случай) било възможно само ако освен притежаването на участие от 100 % съществуват конкретни основания да се направи изводът, че дружеството майка действително е упражнявало влияние върху дъщерното дружество. Накратко казано, от гледна точка на жалбоподателите изискванията за доказване на решаващото влияние включват „100 % плюс X“.

50. Това схващане на жалбоподателите според мен не е убедително. Както ще отбележа по-нататък, липсва му опора в досегашната практика на Съда. Всъщност според тази съдебна практика съществува оборима презумпция, че дружеството майка действително упражнява решаващо влияние върху своите дъщерни дружества, в които притежава участие от 100 % (вж. буква а) по-нататък). Впрочем според мен няма причина да се абстрахираме от тази презумпция и да увеличаваме степента на доказване до „100 % плюс X“, както смятат жалбоподателите (вж. буква б) по-нататък).

33 — Вж. в този смисъл Решение по дело ICI (посочено в бележка под линия 31, точка 137) и Решение от 25 октомври 1983 г. по дело AEG-Telefunken/Комисия (107/82, Recueil, стр. 3151, точка 50, първо изречение).

34 — В този смисъл — Решение от 12 юли 1979 г. по дело BMW Belgium и др./Комисия (32/78, 36/78—82/78, Recueil, стр. 2435, точка 24, второ изречение).

35 — От съдебната практика следва, че по смисъла на правото в областта на конкуренцията може да се приеме, че е налице решаващо влияние, съответно контрол, дори когато съответният субект притежава по-малко от 100 % участие (вж. например Решение по дело ICI, посочено в бележка под линия 31, точки 136 и 137).

36 — Само в правото в областта на обществените поръчки понякога се поставят по-високи изисквания (Решение от 13 октомври 2005 г. по дело Parking Brixen, C-458/03, Recueil, стр. I-8585, точка 64 и сл.), в частност за да се определи дали става въпрос за т.нар. „вътрешна сделка“. Както поясних в заключението си от 1 март 2005 г. по дело Parking Brixen (вж. най-вече точки 75 и 76), според мен този подход е грешен. Независимо от това, съдебната практика относно „вътрешните сделки“, която намира израз и в Решение по дело Parking Brixen, така или иначе не може да се приложи към случай като настоящия. Тя всъщност е посветена на една особена форма на контрол, който надхвърля „обичайния“ контрол по смисъла на дружественото право и правото в областта на конкуренцията: възлагащият орган трябва да упражнява такъв върху изпълнителя контрол, какъвто упражнява „върху собствените си служби“.

а) Оборимата презумпция, че дружеството майка упражнява решаващо влияние върху дъщерното дружество, когато притежава участие от 100 % в него

51. Според практиката на Съда съществува презумпция, че дружеството майка действително упражнява решаващо влияние върху дъщерните си дружества, в които притежава участие от 100 %.

52. От Решение по дело AEG следва, че при вменяването на отговорност за антиконкурентно поведение в рамките на концерн не е необходимо да се доказва дали дружеството майка се е възползвало от възможността си да оказва решаващо влияние върху търговската и ценовата политика на изцяло притежаваното от него дъщерното дружество, доколкото според Съда дъщерното дружество, в което дружеството майка притежава 100 % участие, „задължително следва политика, очертана от същите създадени с устава органи, които определят политиката на дружеството майка“ [37].

53. Решение по дело Stora утвърждава тази практика. Според него капиталово участие от 100 % вече дава основание да се допусне, че дружеството майка действително упражнява решаващо влияние върху поведението на своето дъщерно дружество [38].

54. От Решение по дело Stora също така може да се направи изводът, че това е оборима презумпция: Съдът приема, че дружеството майка (като жалбоподател) е длъжно да обори презумпцията за решаващо влияние, като докаже противното [39].

55. Въпреки това жалбоподателите се опитват чрез позоваване на точки 28 и 29 от Решение по дело Stora да установят, че в него Съдът е ограничил действието на презумпцията и е увеличил предпоставките за вменяване на отговорност на дружеството майка за поведението на дъщерното дружество. Въпросните точки от това решение гласят:

„28 Ето защо, противно на твърденията на жалбоподателя, Първоинстанционният съд не се основава на разбирането, че отговорността на дружеството майка възниква само поради факта на 100 %-ното му участие в дружествения капитал. Той взема предвид и обстоятелството, че жалбоподателят не оспорва факта, че е в състояние да упражнява решаващо влияние върху търговската политика на своето дъщерно дружество, нито представя доказателства в подкрепа на твърдението си за независимостта на дъщерното дружество.

37 — Решение по дело AEG (посочено в бележка под линия 33, точка 50).

38 — Решение по дело Stora (посочено в бележка под линия 28, точка 29, второ изречение).

39 — Решение по дело Stora (посочено в бележка под линия 28, точки 28 и 29, последно изречение и от двете точки).

29 Освен това е неправилно твърдението, че по този начин Първоинстанционният съд е възложил на жалбоподателя тежестта на доказване на независимостта на поведението на неговото дъщерно дружество. Както посочва Комисията, предвид факта на 100 %-ното участие в капитала Първоинстанционният съд е имал основание да презумира, че дружеството майка действително е упражнявало решаващо влияние върху поведението на своето дъщерно дружество, особено след като [...] е установено, че в административното производство във връзка с въпросното нарушение жалбоподателят е представлявал всички предприятия от групата Stora при разговорите с Комисията. При тези обстоятелства жалбоподателят е бил длъжен да обори тази презумпция с достатъчно доказателства".

56. Противно на виждането на жалбоподателите, тези точки от Решение по дело Stora изобщо не сочат, че Съдът е изоставил досегашната си практика и е увеличил предпоставките за вменяване на отговорност на дружеството майка за извършени от дъщерните му дружества нарушения на правилата относно картелите.

57. Всъщност в това решение Съдът само отбелязва по отношение на изводите на Първоинстанционния съд, че последният „не се основава на разбирането, че отговорността на дружеството майка възниква само поради факта на 100 %-ното му участие в дружествения капитал" [40]. От това обаче не може да се направи изводът, че за да вмени на дружеството майка отговорност за извършено от дъщерното му дружество нарушение на правилата относно картелите, *органът по конкуренция* е длъжен сам да събере доказателства относно упражняването на конкретно влияние от дружеството майка върху изцяло притежаваното от него дъщерно дружество. Всъщност с този пасаж от Решение по дело Stora само се пояснява, че при спор *дружеството майка* има възможност да оспори наличието на решаващо влияние, като докаже противното и по този начин обори презумпцията за влияние при 100 % участие в капитала.

58. Това личи особено ясно от прочита на следващите съображения на Съда в Решение по дело Stora. С тях е изяснено, че „предвид факта на 100 %-ното участие в капитала Първоинстанционният съд е имал основание да презумира, че дружеството майка действително е упражнявало решаващо влияние върху поведението на своето дъщерно дружество", и че жалбоподателят — т.е. дружеството майка — „е бил длъжен да обори тази презумпция с достатъчно доказателства" [41].

59. Обстоятелството, че по дело Stora дружеството майка на групата Stora е представлявало цялата група при разговорите с Комисията, не трябва неправилно да се разбира като ограничаване на презумпцията. Наистина както Съдът, така преди него и Първоинстанционният съд

40 — Решение по дело Stora (посочено в бележка под линия 28, точка 28).

41 — Решение по дело Stora (посочено в бележка под линия 28, точка 29).

изтъкват в своите решения това обстоятелство [42]. От употребата на въвеждащата дума „особено“ все пак става ясно, че представителството на групата Stora в административното производство изключително чрез нейното дружество майка е взето предвид само като допълнителен фактор, който не само не ограничава, но евентуално може и да укрепи без друго съществуващата презумпция за решаващо влияние [43].

60. В Решение по дело Stora Съдът в никакъв случай не поставя допълнителни изисквания за прилагането на презумпцията, освен притежаването на 100 % участие в капитала. Това е очевидно при сравнение със заключението по същото дело на генералния адвокат Mischo, който не счита за достатъчно притежаването на 100 % участие и изисква „допълнителен елемент“ [44]. Неговото становище не е прието изцяло от Съда в Решение по дело Stora.

61. Следователно Първоинстанционният съд се е придържал към досегашната практика на Съда, като е основал обжалваното съдебно решение на оборимата презумпция, че дружеството майка, което притежава 100 % от капитала на свое дъщерно дружество, упражнява решаващо влияние върху поведението на последното [45]. Следователно противоположното твърдение на жалбоподателите е неоснователно.

42 — Решение по дело Stora (посочено в бележка под линия 28, точка 29).

43 — В този смисъл е и Решение на Първоинстанционния съд от 28 февруари 2002 г. по дело Stora Kopparbergs Bergslags/Комисия (Т-354/94, Recueil, стр. II-843, точка 68, последно изречение).

44 — Заключение на генералния адвокат Mischo от 18 май 2000 г. по дело Stora (посочено в бележка под линия 28, точка 40, последно изречение и точка 48).

б) Няма основание за увеличаване на предпоставките за вменяване на отговорност на дружеството майка за извършени от дъщерното му дружество нарушения на правилата относно картелите

62. По-нататък трябва да се установи дали Съдът следва да използва настоящия случай, за да увеличи степента на доказване на „100 % плюс X“, както смятат жалбоподателите. Тази дискусия изглежда необходима тъкмо в светлината на новата практика на Първоинстанционния съд, и по-специално на Решение по дело DaimlerChrysler [46] и Решение по дело Bolloré [47], на които жалбоподателите се позовават в подкрепа на своята теза.

63. Веднага ще отбележа, че противно на твърденията на жалбоподателите, решенията на Първоинстанционния съд по дело

45 — Точки 60—62 от обжалваното съдебно решение.

46 — Решение на Първоинстанционния съд от 15 септември 2005 г. по дело DaimlerChrysler/Комисия (известно като делото DaimlerChrysler, Т-325/01, Recueil, стр. II-3319, точка 219); това решение е влязло в сила.

47 — Решение на Първоинстанционния съд от 26 април 2007 г. по дело Bolloré и др./Комисия (известно като делото „Bolloré“, Т-109/02, Т-118/02, Т-122/02, Т-125/02, Т-126/02, Т-128/02, Т-129/02, Т-132/02 и Т-136/02, Сборник, стр. II-947, точка 132). Срещу това решение са подадени три жалби, които обаче не се отнасят до критериите за вменяване на отговорност за нарушения на правилата относно картелите между дружество майка и дъщерно дружество; в своето заключение от 2 април 2009 г. по съединени дела Papierfabrik August Koehler и др./Комисия (С-322/07 P, C-327/07 P и C-338/07 P, все още непубликувано в Сборника) генералният адвокат Bot предлага на Съда да отмени частично Решение по дело Bolloré.

DaimlerChrysler и по дело Bolloré в никакъв случай не са в един и същ смисъл.

64. На първо място, що се отнася до Решение по дело DaimlerChrysler, на пръв поглед изглежда, че Първоинстанционният съд е приел, че не е достатъчно дружеството майка да притежава участие от 100 % в дъщерното си дружество и че са необходими допълнителни доказателства за наличието на решаващо влияние. Той констатира, че „само по себе си притежаването на 100 % от капитала […] не е достатъчно, за да се установи отговорността на дружеството майка“ [48]. Непосредствено след това твърдение обаче Първоинстанционният съд пояснява: „В случаите на изцяло притежавани дъщерни дружества Комисията има основание […] да презумира, че дружеството майка всъщност упражнява решаващо влияние върху поведението на тези дъщерни дружества […]“ [49]. Освен това Първоинстанционният съд подчертава, че при спор е в тежест на дружеството майка да обори презумпцията с достатъчно доказателства [50].

65. Обстоятелството, че в административното производство дружеството майка е представлявало всички дружества от концерна при разговорите с Комисията, е взето предвид — както ясно показва въвеждащата дума „особено“ — само като допълнителен фактор, който не само не ограничава, но евентуално може и да укрепи без друго съществуващата презумпция за решаващо влияние [51].

66. В този смисъл, противно на първото впечатление, с Решение по дело DaimlerChrysler Първоинстанционният съд не се отклонява от практиката на Съда по делата AEG и Stora. По-скоро в Решение по дело DaimlerChrysler — както впрочем и в някои други свои решения [52] — Първоинстанционният съд се придържа тясно към решенията по дело AEG и по дело Stora и прилага само признатата от Съда оборима презумпция за решаващо влияние. По този начин той не увеличава степента на доказване в смисъла на формулата „100 % плюс X“.

67. За сметка на това в Решение по дело Bolloré Първоинстанционният съд постъпва по друг начин. В него той посочва, че „[…] обстоятелството, свързано с притежаването на целия капитал на дъщерното дружество, макар да съставлява убедителна улика за съществуването в полза на дружеството майка на определяща възможност за влияние върху поведението на дъщерното дружество на пазара, не е достатъчно само по себе си, за да позволи да се вмени отговорността за поведението на дъщерното дружество на дружеството майка […]. [Освен] размера на участието е необходим допълнителен

48 — Решение по дело DaimlerChrysler (посочено в бележка под линия 46, точка 220).

49 — Решение по дело DaimlerChrysler (посочено в бележка под линия 46, точка 219).

50 — Решение по дело DaimlerChrysler (посочено в бележка под линия 46, точка 219).

51 — Решение по дело DaimlerChrysler (посочено в бележка под линия 46, точка 219, последна част от изречението).

52 — Решение на Първоинстанционния съд от 1 април 1993 г. по дело BPB Industries и British Gypsum/Комисия (T-65/89, Recueil, стр. II-389, точка 149), Решение на Първоинстанционния съд от 20 април 1999 г. по дело Limburgse Vinyl Maatschappij и др./Комисия (T-305/94—T-307/94, T-313/94—T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 и T-335/94, Recueil, стр. II-931, точки 961, 984 и 985), Решение на Първоинстанционния съд от 30 септември 2003 г. по дело Michelin/Комисия (T-203/01, Recueil, стр. II-4071, точка 290), Решение на Първоинстанционния съд от 27 септември 2006 г. по дело Akzo Nobel/Комисия (T-330/01, Recueil, стр. II-3389, точки 81—83), Решение на Първоинстанционния съд от 27 септември 2006 г. по дело Avebe/Комисия (T-314/01, Recueil, стр. II-3085, точка 136) и Решение на Първоинстанционния съд по дело Jungbunzlauer/Комисия (T-43/02, Recueil, стр. II-3435, точка 125).

елемент, но той може да се състои от улики“ [53].

68. С тези разсъждения в Решение по дело Bolloré Първоинстанционният съд напуска рамките, очертани от Съда в решенията по дело AEG и по дело Stora [54]. Вместо да следва практиката на Съда по този въпрос, Първоинстанционният съд се ориентира по-скоро към заключението на генералния адвокат Mischo по дело Stora, което изрично цитира. Именно от това заключение идва изискването за „допълнителен елемент освен размера на участието“, който може да се състои от улики [55]. В понататъшните си изводи в Решение по дело Bolloré Първоинстанционният съд разглежда различните фактически обстоятелства, за да провери дали са налице улики в подкрепа или против решаващото влияние на Bolloré върху неговите дъщерни дружества, като при това се основава както на констатациите на Комисията в административното производство, така и на доводите на страните в съдебното производство [56]. По този начин в Решение по дело Bolloré Първоинстанционният съд увеличава предпоставките за доказване на решаващото влияние на дружеството майка върху дъщерните му дружества в смисъла на формулата „100 % плюс X“.

69. Не мисля, че Съдът трябва да възприеме правното становище на Първоинстанционния съд, изложено в Решение по дело Bolloré. Ако в това решение Първоинстанционният съд е искал само да доразвие досегашната съдебна практика, то той не е успял правилно да прецени рамките, зададени от Съда в Решенията по дело AEG и по дело Stora [57], а освен това е заличил разликата между съществуването на контрол и неговото фактическо упражняване [58]. Ако пък съзнателно е искал да излезе извън рамките на досегашната съдебна практика, Първоинстанционният съд не е изложил мотиви за това.

70. Не виждам убедителна причина за увеличаване на степента на доказване на „100 % плюс X“.

71. За ефикасното прилагане на правото в областта на конкуренцията са необходими ясни правила. Презумпция като установената от Съда в решенията по дело AEG и по дело Stora, която дава право на Комисията като орган за защита на конкуренцията да вмени на дружество майка отговорността за нарушения на правилата относно картелите, извършени от изцяло притежавани от него дъщерни дружества, създава правна сигурност и е лесно приложима в практиката.

72. Като цяло, презумпциите в никакъв случай не са чужди на правото в областта на конкуренцията [59]. Напротив, някои особености при доказването на нарушения на правилата на конкуренцията предполагат, че трябва да е налице възможност за страната в производството, върху която

53 — Решение по дело Bolloré (посочено в бележка под линия 47, точка 132).

54 — По този въпрос вж. точки 51—60 от настоящото заключение.

55 — Заключение на генералния адвокат Mischo по дело Stora (посочено в бележка под линия 28, точка 48).

56 — Решение по дело Bolloré (посочено в бележка под линия 47, точки 133—150).

57 — По този въпрос вж. по-горе, точки 51—60 от настоящото заключение.

58 — По този въпрос вж. по-горе, точка 47 от настоящото заключение.

59 — Вж. например Решение по дело Комисия/Anic Partecipazioni (посочено в бележка под линия 26, точки 121 и 126), Решение от 8 юли 1999 г. по дело Hüls/Комисия (C-199/92 P, Recueil, стр. I-4287, точки 162 и 167) и Решение по дело Aalborg Portland и др./Комисия (посочено в бележка под линия 25, точка 81).

пада тежестта на доказване, независимо дали е орган или частноправен субект, да изведе определени заключения въз основа на емпирични правила, следващи от обичайния ход на събитията [60].

73. Ако в една група от предприятия дружеството майка притежава 100 % от дяловете на своето дъщерно дружество, тогава дружеството майка — както вече бе споменато [61] — е в състояние да упражнява решаващо влияние върху своето дъщерно дружество. В този случай то разполага с изключителното право да определя членовете на управителните органи на дъщерното дружество и нерядко се стига до персонално преплитане между двете дружества. Освен това това участие от 100 % предполага, че е възможно интересите на другите акционери да не се вземат предвид нито при вземането на стратегически решения, нито в ежедневната търговска дейност на дъщерното дружество. Следователно се стига до пълно синхронизиране на интересите на дружеството майка и изцяло притежаваното от него дъщерно дружество. При тези обстоятелства се налага заключението, че дъщерното дружество не определя самостоятелно своето пазарно поведение, а действа в съответствие с волята на своето дружество майка [62].

74. Прилагането на презумпция като обсъжданата тук не води до обръщане на доказателствената тежест, което би било несъвместимо с презумпцията за невиновност [63]. По-скоро само се определя *степента на доказване* [64], която следва да се изисква, за да се прецени дали на дружеството майка може да се вмени отговорност за извършени от дъщерните дружества нарушения на правото на картелите. Понеже притежаването на 100 % от дъщерното дружество допуска prima facie извода, че дружеството майка действително упражнява решаващо влияние, последното е длъжно да опровергае именно този извод, като представи убедителни доказателства за противното; ако не го направи, този извод ще е достатъчен, за да се изпълнят изискванията относно тежестта на доказване [65]. Другояче казано, още преди да се стигне до въпроса за обективната тежест на доказване, тежестта за посочване на доказателствата може неколкократно да премине от едната към другата страна [66].

60 — Вж. по този въпрос моето заключение от 19 февруари 2009 г. по дело T-Mobile Netherlands и др. (C-8/08, висящо пред Съда, точка 89).

61 — Вж. по този въпрос точка 48 от настоящото заключение.

62 — В този смисъл вж. заключението на генералния адвокат Warner от 22 януари 1974 г. по дело Commercial Solvents/Комисия (6/73 и 7/73, Recueil, стр. 223 и 266).

63 — Относно презумпцията за невиновност вж. член 6, параграф 2 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (подписана в Рим на 4 ноември 1950 г.) и член 48, параграф 1 от Хартата на основните права на Европейския съюз (прогласена за първи път на 7 декември 2000 г. в Ница, ОВ C 364, 2000 г., стр. 1, и по-късно отново на 12 декември 2007 г. в Страсбург, ОВ C 303, 2007 г., стр. 1), които въпреки че не пораждат за Общността задължително правно действие, сравнимо с това на първичното право, могат да се ползват като източник на правни познания.

64 — *Степента на доказване* определя при какви предпоставки определени факти трябва да се смятат за доказани. Тя трябва да се разграничава от *тежестта на доказване*. *Тежестта на доказване* определя кой трябва да посочи фактите и евентуално да представи съответните доказателства (*субективна*, или *формална тежест на доказване*, известна и като тежест за посочване на доказателствата); освен това от разпределянето на тежестта на доказване зависи кой носи риска от неустановяването на определени факти или от недоказването на определени твърдения (*обективна*, или *материална* тежест на доказване). За повече подробности вж. *Kokott*, J. Beweislastverteilung und Prognoseentscheidungen bei der Inanspruchnahme von Grund- und Menschenrechten. Berlin/Heidelberg. 1993. p. 12 sq.

65 — В същия смисъл, макар и в малко по-различен контекст, вж Решение по дело Alborg Portland и др./Комисия (посочено в бележка под линия 25, точка 79) и Решение от 13 юли 1989 г. по дело Lucazeau и др. (110/88, 241/88 и 242/88, Recueil, стр. 2811, точка 25).

66 — Вж. и моето заключение от 8 декември 2005 г. по дело Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Комисия (C-105/04 P, Recueil, стр. I-8725, точка 73) и заключението ми по дело T-Mobile Netherlands (посочено в бележка под линия 60, точка 89).

75. Интересите на дружеството майка не се нарушават от презумпция като тук обсъжданата. Във всеки конкретен случай дружеството майка има възможност да обори основаващата се на емпирични правила презумпция за решаващото влияние, като докаже, че е проявило сдържаност и не е въздействало върху пазарното поведение на своето дъщерно дружество [67]. Необходимите за това факти и сведения и без друго са част от вътрешнофирмените отношения между дружеството майка и дъщерното дружество. Поради това е напълно оправдано на последното да се възложи тежестта за посочване на доказателствата.

76. При тези обстоятелства според мен Съдът следва да потвърди, че когато дружеството майка притежава 100 % участие в дъщерното дружество, до доказване на противното трябва да се предполага, че това дружество майка упражнява решаващо влияние върху съответното дъщерно дружество.

в) Други

77. Накрая ще разгледам две оплаквания на жалбоподателите, които се отнасят до доказването на наличието или липсата на самостоятелност на дъщерното дружество спрямо дружеството майка, която го притежава изцяло.

78. Първо, жалбоподателите изтъкват, че Първоинстанционният съд не се е съобразил с изискванията, произтичащи от правото на защита в административното производство пред Комисията. Съгласно тези изисквания Комисията била длъжна още в изложението на възраженията да представи доказателства за липсата на самостоятелност на дъщерното дружество. В настоящия случай обаче Комисията разгледала този въпрос едва в спорното решение.

79. Ако съгласно моето предложение се изходи от презумпцията, че дружеството майка упражнява решаващо влияние върху дъщерното дружество, което изцяло притежава, то посоченото оплакване е неоснователно. Именно въпросната презумпция освобождава Комисията от задължението да представи евентуални доказателства за липсата на самостоятелност на изцяло притежаваното дъщерно дружество и да изслуша по този въпрос участниците в производството.

80. В изложението на възраженията Комисията е длъжна само да определи еднозначно на кои юридически лица могат да бъдат наложени глоби, като изложението на възраженията трябва да бъде адресирано именно до тези лица [68]. Ако се докаже отговорността на дружеството майка за нарушенията на правилата относно карте-

67 — Комисията правилно споменава следните примери: а) дружеството майка е инвестиционно дружество и се държи като същински финансов инвеститор, б) дружеството майка държи само временно и за кратко 100 % участие в дъщерното дружество, в) правни причини възпрепятстват дружеството майка да упражнява напълно стопроцентовия си контрол върху дъщерното дружество; вж. освен това примерите, приведени от генералния адвокат Warner по дело Commercial Solvents (заключението е посочено в бележка под линия 62).

68 — Решение от 16 март 2000 г. по дело Compagnie maritime belge transports и др./Комисия (C-395/96 P и C-396/96 P, Recueil, стр. I-1365, точки 143 и 146), Решение от 2 октомври 2003 г. по дело ARBED/Комисия (C-176/99 P, Recueil, стр. I-10687, точка 21) и Решение по дело Aalborg Portland и др./Комисия (посочено в бележка под линия 25, точка 60).

лите, извършени от изцяло притежаваните от него дъщерни дружества, по принцип е достатъчно в изложението на възраженията Комисията да е посочила какво е разпределението на капитала.

81. В такъв случай дружеството майка е длъжно да обори презумпцията за решаващо влияние с представянето на убедителни доказателства за противното. Ако в процедурата по разследване не е представило такива насрещни доказателства, дружеството майка има възможност да го направи в писмения отговор на изложението на възраженията, а също и при евентуално устно изслушване. От своя страна, Комисията е длъжна да вземе предвид тези насрещни доказателства и с оглед на тях отново да провери изводите си в изложението на възраженията [69].

82. Безспорно е, че в настоящия случай тези изисквания са били спазени.

83. Второ, жалбоподателите критикуват становището на Първоинстанционния съд, че дружеството майка може да носи солидарна отговорност, ако не докаже, че дъщерното дружество „по същество не прилага издаваните от него указания и поради това има самостоятелно поведение на пазара“ [70]. По този начин Първоинстанционният съд неправилно ограничил възможностите за насрещно доказване само до случаите, в които дружеството майка е дало указания, които не са били изпълнени.

84. Този довод също не е убедителен. Той почива на очевидно грешен прочит на обжалваното съдебно решение, който откъсва част от изречение от мотивите на решението — несъмнено двусмислено — от неговия контекст. Ако се вземат под внимание останалите мотиви на обжалваното съдебно решение, става пределно ясно, че Първоинстанционният съд е допуснал всички доказателства „в подкрепа на самостоятелността на [дъщерното дружество]“ [71]. Това обхваща и случаите, в които дружеството майка не е давало указания на дъщерното си дружество.

г) Междинно заключение

85. С оглед на изложените съображения в първата си част правното основание на жалбата е неоснователно.

69 — Решение от 7 юни 1983 г. по дело Musique Diffusion française и др./Комисия (100/80—103/80, Recueil, стр. 1825, точка 14), Решение по дело Aalborg Portland и др./Комисия (посочено в бележка под линия 25, точка 67), Решение от 10 май 2007 г. по дело SGL Carbon/Комисия (C-328/05 P, Сборник, стр. I-3921, точка 62) и Решение от 10 юли 2008 г. по дело Bertelsmann и Sony Corporation of America/Impala (C-413/06 P, Сборник, стр. I-4951, точка 63).

70 — Точка 62 от обжалваното съдебно решение.

71 — Точка 60, последно изречение от обжалваното съдебно решение.

3. Обектът на решаващото влияние на дружеството майка (втора част от правното основание на жалбата)

86. С втората част от правното основание на жалбата жалбоподателите оспорват точки 64 и 65 от обжалваното съдебно решение. В тях Първоинстанционният съд не преценил правилно до какво трябва да се отнася решаващото влияние на дружеството майка, за да се оправдае вменяването на отговорност на последното за нарушенията на правилата относно картелите, извършени от неговото дъщерно дружество. В това отношение Първоинстанционният съд неправилно взел под внимание „всички организационни, икономически и юридически връзки между предприятията“. В действителност решаващо било само упражняването на влияние върху *търговската политика в по-тесен смисъл*, т.е. върху определянето на пазарното поведение на дъщерното дружество.

87. В това отношение трябва да се отбележи, че липсата на самостоятелност на дъщерното дружество с оглед на неговото пазарно поведение е само един възможен елемент, който може да обоснове вменяването на отговорност на дружеството майка за нарушения на правилата относно картелите. Тя обаче не е единственият елемент, тъй като според практиката на Съда вменяването на дружеството майка на отговорност за поведението е възможно „особено“ когато дъщерното дружество, макар да има собствена правосубектност, не определя самостоятелно своето поведение [72]. Дори само това обстоятелство оборва мнението на жалбоподателите, че за вменяване на отговорност за нарушения на правилата относно картелите е релевантно само влиянието, упражнявано от дружеството майка върху неговото дъщерно дружество с оглед на търговската политика в по-тесен смисъл.

88. Най-общо казано, възможността дружеството майка да отговаря за поведението на дъщерното дружество е налице винаги когато двете формират обща *стопанска единица* и следователно могат да се разглеждат като *едно-единствено предприятие*; с други думи, дружеството майка носи отговорност за нарушенията на правилата относно картелите „поради единството на така образувания концерн“ [73].

89. Дори ако самостоятелността на дъщерното дружество се преценява с оглед на търговската политика в по-тесен смисъл, решаващото влияние на дружеството майка не трябва непременно да следва от конкретни указания, концепции или право да участва във вземането на решения относно ценообразуването, организирането на производството и продажбите или други подобни съществени аспекти от търговското поведение. Такива указания са само особено явен признак за съществуването на решаващо влияние на дружеството майка върху политиката на неговото дъщерно дружество [74]. Липсата му обаче не позволява да се направи неоспорим извод за евентуална самостоятелност на дъщерното дружество.

72 — Решение по дело ICI (точка 133), Решение по дело Geigy (точка 44) и Решение по дело Continental Can (точка 15), всичките посочени в бележка под линия 31.

73 — Вж. решение по дело ICI (посочено в бележка под линия 31, точки 132 и 133); Решение по дело Geigy (посочено в бележка под линия 31, точка 44).

74 — Вж. по този въпрос например Решение по дело ICI (точки 137 и 138) и Решение по дело Geigy (точка 45), посочени в бележка под линия 31.

90. Още по-малко може да е от решаващо значение дали дружеството майка се намесва в ежедневното управление на своето дъщерно дружество, а също така и дали антиконкурентните дейности на дъщерното дружество са се осъществили въз основа на указание от дружеството майка и дали са му били известни [75].

91. Дружеството майка може да упражнява решаващо влияние върху своето дъщерно дружество и когато не се възползва от правото да участва във вземане на решения или се въздържа от даване на конкретни указания относно отделни елементи от търговската политика. От съвкупността от икономическите и юридическите връзки между дружеството майка и неговите дъщерни дружества може и *индиректно* да се направи извод за съществуването на единна търговска политика в концерна [76]. Обратно, липсата на такава единна търговска политика между дружеството майка и неговото дъщерно дружество може да се установи само с помощта на преценка на съвкупността от всички икономически и юридически връзки между тях [77].

92. Например влиянието на дружеството майка върху дъщерното дружество по отношение на корпоративната стратегия, производствените планове, инвестициите, капацитетите, финансовите ресурси, човешките ресурси и юридическите въпроси може да има косвено въздействие върху пазарното поведение на дъщерното дружество и на цялата група от предприятия. Комисията правилно обръща внимание на обстоятелството, че сама по себе си принадлежността на едно дружество към концерн може да окаже влияние върху неговото пазарно поведение, например по въпроса с кого трябва активно да се конкурира това дружество.

93. В края на краищата, решаващият критерий е дали поради интензитета на своето влияние дружеството майка може да управлява поведението на своето дъщерно дружество до степен, в която и двете да бъдат възприети като стопанска единица.

94. Понеже от значение е цялостната връзка между дружеството майка и дъщерното дружество, в точка 65 от обжалваното съдебно решение Първоинстанционният съд правилно подчертава значението на „организационните, икономическите и юридическите връзки“ между тях, вместо да се ограничи само до търговската политика в по-тесен смисъл.

95. Жалбоподателите възразяват, че по този начин за дружеството майка се създава режим на обективна отговорност („strict liability“) за нарушения на правилата относно картелите, извършени от неговите

75 — Във връзка с това, английският превод на Решение по дело ICI (посочено в бележка под линия 31, точка 133) може да даде повод за противоречиво тълкуване. Употребеният там израз „in all material respects“ може да се възприема в смисъл, че дъщерното дружество трябва да следва указанията на дружеството майка *до най-малката подробност*. Не това обаче е имал предвид Съдът, както личи от единствено автентичния текст на решението на нидерландски език („in hoofdzaak“), а и от текста на френски език, който е език на производството („pour l'essentiel“).

76 — Преди всичко в своята по-нова практика Съдът подчертава тези икономически и юридически връзки; вж. Решение по дело Metsä-Serla и др./Комисия (посочено в бележка под линия 31, точка 27), Решение по дело Aristrain/Комисия (посочено в бележка под линия 31, точка 96) и Решение по дело Dansk Rørindustri и др./Комисия (посочено в бележка под линия 18, точка 117); вж. също Решение по дело ETI с др. (посочено в бележка под линия 2, точка 49).

77 — От само себе си се разбира, че в това отношение самостоятелната правосубектност на дъщерното дружество има точно толкова несъществено значение, колкото и обстоятелството, че това дружество има собствени органи (в това отношение вж. Решение по дело ICI, точка 132, Решение по дело Geigy, точка 44 и Решение по дело Continental Can, точка 15, посочени в бележка под линия 31).

дъщерни дружества, което противоречало на принципа на личната отговорност.

96. Този доводи е неубедителен.

97. Възможността да се вмени солидарна отговорност на дружество майка, което упражнява решаващо влияние върху своите дъщерни дружества, за извършени от последните нарушения на правилата относно картелите, в никакъв случай не представлява изключение от принципа на личната отговорност [78], а е точно негов израз. Това е така, защото дружеството майка и намиращите се под неговото решаващо влияние дъщерни дружества образуват заедно едно-единствено предприятие по смисъла на правото в областта на конкуренцията и са отговорни за него [79]. Ако това предприятие наруши умишлено или поради небрежност правилата на конкуренцията, особено член 81 ЕО и член 53 от Споразумението за ЕИП, възниква солидарна и лична отговорност на всички субекти в структурата на концерна, независимо дали става въпрос за дружеството майка или за дъщерно дружество [80].

98. Тази форма на отговорност на дружеството майка за нарушения на правилата относно картелите няма нищо общо с режима на обективната отговорност („strict liability“). Напротив, както бе споменато, дружеството майка е едно от лицата, формиращи предприятието, което виновно е допуснало нарушение на правилата на конкуренцията. По-просто казано, дружеството майка (заедно с всички дъщерни дружества, върху които упражнява решаващо влияние) персонифицира в правния ред предприятието, което виновно е допуснало нарушение на правилата на конкуренцията.

99. Възможно е обаче на пръв поглед дружеството майка да не е участвало пряко в извършването на нарушението, например чрез участието на негови служители в съвещание на участниците в картела. Това не го освобождава от неговата лична отговорност (наред с други лица) за нарушението. В качеството си на дружество майка, което упражнява решаващо влияние върху своите дъщерни дружества, то „дърпа конците“ в групата от предприятия. То не може просто да прехвърли на отделни дъщерни дружества отговорността за нарушение на правилата относно картелите, допуснато в тази група от предприятия.

100. В заключение трябва да се спомене, че жалбоподателите упрекват Първоинстанционния съд в непълнота на мотивите. Те ги считат за „неясни“ и „неразбираеми“ по въпроса какви данни трябва да представи пред Първоинстанционния съд едно дружество майка, за да докаже, че то и неговите дъщерни дружества не формират стопанска единица [81].

78 — Относно принципа на личната отговорност вж. точка 39 от настоящото заключение и съдебната практика, цитирана в бележка под линия 26.

79 — По този въпрос вж. по-горе, точки 42 и 43 от настоящото заключение.

80 — В този смисъл е и Решение по дело ICI (посочено в бележка под линия 31, точка 141).

81 — Във връзка с това жалбоподателите посочват точка 65 от обжалваното съдебно решение.

101. Това оплакване също е неоснователно. Изразът „стопанска единица“ е обичайно правно понятие, което редовно намира приложение във връзка с член 81 ЕО и член 53 от Споразумението за ЕИП. Що се отнася до доказателствата, които трябва да се представят, естествено Първоинстанционният съд не е могъл да ги посочи изчерпателно, защото, както сам отбелязва, те зависят от обстоятелствата във всеки конкретен случай [82]. От съображенията, изложени по-нататък в обжалваното съдебно решение, все пак става категорично ясно какъв вид данни е очаквал Първоинстанционният съд в настоящия случай [83].

102. В действителност с последното оплакване жалбоподателите не толкова твърдят непълнотата на мотивите, колкото оспорват правилността на изводите на Първоинстанционния съд. Както вече посочих, това оплакване не би могло да се приеме.

103. Ето защо и във втората си част правното основание на жалбата е неоснователно.

B — *Обобщение*

104. Всички доводи на жалбоподателите са допустими, но неоснователни. Следователно тяхната жалба трябва да бъде отхвърлена.

V — По съдебните разноски

105. По силата на член 122, първа алинея от Процедурния правилник, когато жалбата е неоснователна, Съдът се произнася по съдебните разноски. От правилото на член 69, параграф 2, във връзка с член 118 от Процедурния правилник следва, че загубилата делото страна се осъжда да заплати съдебните разноски, ако е направено такова искане. Съгласно член 69, параграф 2, второ изречение, когато има няколко загубили делото страни, Съдът взема решение по разпределянето на съдебните разноски.

106. Тъй като Комисията е направила искане в този смисъл, а жалбоподателите са загубили делото, последните трябва да бъдат осъдени да заплатят съдебните разноски. Те трябва да понесат разноските солидарно, защото са предявили жалбата съвместно.

82 — Обжалваното съдебно решение, точка 65 в края.

83 — Точка 66 във връзка с точки 67—85 от обжалваното съдебно решение.

VI — Заключение

107. По изложените съображения предлагам на Съда да вземе следното решение:

„1) Отхвърля жалбата.

2) Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV и Akzo Nobel Functional Chemicals BV понасят солидарно съдебните разноски.“